

Romat ja travellerit koulutusjärjestelmässä

Katsaus tilanteeseen
EU:n jäsenvaltioissa

Tiivistelmä

EUMC 2006

Euroopan rasismia ja muukalaisvihaa koskevan tietoverkon (Raxen) kansalliset koordinoitikeskukset ovat toimittaneet tähän raporttiin sisältyvät maakohtaiset tiedot. Tämä raportti on vain tietotarkoituksiin, eikä se sisällä oikeudellista neuvontaa tai lausuntoa.

Esipuhe

Tämän raportin tavoitteena on antaa yleiskuva roma- ja travellerväestöön¹ kuuluvien oppilaiden koulutusmahdollisuuksista Euroopan unionissa lähinnä perus- ja keskiasteen koulutuksen osalta. Raportissa tarkastellaan roma- ja travelleroppilaiden koulutuksesta saatavilla olevia tietoja sekä koulutusta koskevia kansallisia strategioita ja toimintalinjoja, siinä tuodaan esille syrjintään, syrjäytymiseen ja erotteluun liittyviä ongelmia, kuvataan tärkeimpiä oikeudellisia ja poliittisia aloitteita sekä muiden merkittävien toimijoiden näkemyksiä ja toimintaa sekä esitetään EU:n toimielinten ja jäsenvaltioiden päättäjille suunnattuja päätelmiä ja näkemyksiä.

Kansalliset tutkimukset² ja muut tämän raportin tausta-aineiston muodostavat lähteet osoittavat, että romien ja travellerien koulutuksesta on saatavana hyvin vähän ajantasaista virallista tietoa. EUMC tiedostaa ja ottaa huomioon etnistä identiteettiä ja alkuperää koskevien tietojen keruuseen liittyvät ongelmat, mutta se pitää tällaista tiedonkeruuta tärkeänä kehitettäessä asianmukaisia ja tehokkaita strategioita kansallisella ja EU:n tasolla. Tällaista tietoa voidaan kerätä nimettömästi ja antaen riittävät takeet yksityisten ja arkaluonteisten tietojen suojasta.

Virallisen tiedon niukkuudesta huolimatta erilaiset virallisista ja epävirallisista lähteistä saadut tiedot osoittavat, että romien ja travellerien koulutusmahdollisuudet ovat yhä vakava ongelma, vaikka koulutustaso vaihteleeikin maittain ja alueittain sekä roma- ja travelleryhteisöjen välillä. Joissakin jäsenvaltioissa on viime vuosina käsitelty tätä ongelmaa vaihtelevin tuloksin, mutta tilanne on yhä epätydyttävä. Varsinkin erottelun osalta on vielä paljon tehtävää, sillä se on kaikissa muodoissaan edelleen roma- ja travellerlasten suurin este koulutusjärjestelmässä. Yhteisössä ja sen jäsenvaltioissa on kehitettävä entistä kattavampi ja yhteensovitetumpi lähestymistapa romien ja travellerien koulutusta ja siihen vaikuttavia monisyisiä tekijöitä varten.

Monietnisessä Euroopassa on kehitettävä sellaisia kansallisia koulutusstrategioita, joissa torjutaan syrjintää ja ennakkoluuloja, sekä edistettävä kulttuurivaihtoa ja kulttuurista rikastumista sosiaalisen yhteenkuuluvuuden lujittamiseksi, tasa-arvon lisäämiseksi ja sosiaalisen

¹ Käsitteellä ”traveller” viitataan tässä asiakirjassa erityisesti etniskulttuuriseen ryhmään, jonka alkuperä on löydettävissä Irlannista.

² Kansalliset tutkimukset tehtiin EUMC:n Raxen-verkon kansallisissa koordinoitikeskuksissa. Kansalliset koordinoitikeskukset ovat kussakin Euroopan unionin jäsenvaltiossa toimivia laitoksia, jotka keräävät puolueetonta, luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa rasismista ja muukalaisvihasta EUMC:n toimeksiannosta.

pääoman kehittämiseksi. Tämä on välttämätöntä paitsi inhimillisen pääoman tuotantokyvyn parantamiseksi ja taloudellisen hyvinvoinnin lisäämiseksi myös etenkin siksi, että yhtäläiset mahdollisuudet ja oikeus palveluihin ovat Euroopan unionin perusoikeuksia ja keskeisiä arvoja.

Romeihin ja travellereihin kohdistuvan suoran ja järjestelmään sisältyvän syrjinnän torjunta sekä heidän koulutuksensa parantaminen ovat suuria haasteita. Vahvan ja päättäväisen johtajuuden avulla sekä parantamalla ja lisäämällä yhteensovitettuja toimia, joissa roma- ja travelleryhteisöt ovat aktiivisesti mukana, voidaan kuitenkin saada aikaan tarvittavat muutokset kansallisiin koulutusrakenteisiin. Näin voidaan parantaa romien ja travellerien koulutusta, jolla on hyvin suuri merkitys heidän myöhempien mahdollisuuksiensa kannalta.

Romat ja travellerit mainitaan EUMC:n vuoden 2005 vuosikertomuksessa rasismille erityisen alttiina ryhmänä. Heitä syrjitään työllisyyden, asumisen ja koulutuksen alalla, ja he joutuvat säännöllisesti rasistisen väkivallan kohteeksi kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. Vuonna 2005 hyväksytty Euroopan parlamentin päätöslauselma romien tilanteesta Euroopan unionissa oli vahva viesti meille kaikille. Päätöslauselma edustaa näkemystä kuulemiseen, yhteistyöhön ja yhteiseen toimintaan perustuvasta uudesta kumppanuudesta. Tätä kumppanuutta yhdistää usko periaatteisiin ja oikeusvaltioon, ja sitä lujittaa sekä kustannusten että sitoumusten tasapuolinen jako.

Beate Winkler

EUMC:n johtaja

Huhtikuu 2006

Tiivistelmä

Yhtäläiset mahdollisuudet ovat keskeinen eurooppalainen arvo³. Niillä on merkitystä etenkin koulutuksessa, joka vaikuttaa tuleviin elämänvalintoihin ja toimii sosiaalisen liikkuvuuden tärkeimpänä välineenä. On tärkeää varmistaa koulutusjärjestelmien tasapuolisuus, jotta kaikki pääsevät osallisiksi koulutuksen hyödyistä ilman syrjintää.

Koulutus on keskeinen väline sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämiseksi, joka on yksi vuonna 2000 hyväksytyin Lissabonin strategian kolmesta päätavoitteesta. Strategiassa EU:sta pyritään tekemään ”maailman kilpailukykyisin ja dynaamisin tietoon perustuva talous”, sillä sen lisäksi, että koulutus antaa tietoa ja kehittää osaamista, se muovaa asenteita ja auttaa nuoria sopeutumaan nopeasti muuttuvaan yhteiskuntaan ja talouteen. Kuten Euroopan komissio on korostanut, tehokkuus ja tasapuolisuus ovat toisiaan vahvistavia.⁴

Tämä raportti osoittaa, että roma- ja travelleroppilaiden koulutustilanne on yhä epätydyttävä yhteisön ja jäsenvaltioiden ponnisteluista huolimatta, joten se vahvistaa suurelta osin muiden elinten kuten Euroopan neuvoston aiempien raporttien tulokset. Tämä raportti menee kuitenkin niitä pitemmälle ja tuo lisäarvoa kokoamalla näyttöä kaikista Euroopan unionin jäsenvaltioista, jotta voidaan antaa yleiskuva nykytilanteesta ja ehdottaa konkreettisia toimenpiteitä.

Roma- ja travelleroppilaat joutuvat edelleen suoran ja järjestelmään sisältyvän syrjinnän kohteiksi sekä syrjäytyneiksi koulutuksessa. Taustalla on monia toisiinsa liittyviä tekijöitä, kuten kehnot elinolot, erityisesti korkea työttömyysaste, ala-arvoiset asumisolot ja terveyspalvelujen heikko saatavuus. Joissakin jäsenvaltioissa on otettu käyttöön kulttuuri- tai kulttuurienvälisyyskasvatuksen strategioita ja aloitteita, joissa käsitellään vähemmistöjä ja maahanmuuttajia, romat ja travellerit mukaan luettuina, mutta on selvää, että nykytilanteen korjaaminen edellyttää entistä järjestelmällisempiä muutoksia.

Raportti osoittaa myös, että romien ja travellerien koulutusta koskevien virallisten tilastotietojen saatavuus on huono. Useimmissa

³ Euroopan komissio on nimennyt vuoden 2007 Euroopan yhdenvertaisten mahdollisuuksien teemavuodeksi.

⁴ Euroopan komissio (2005) *Koulutusta nykyaikaistamalla edistetään merkittävästi vaurautta ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta Euroopassa*, Bryssel, 30.11.2005, KOM(2005) 549 lopullinen osoitteessa http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/progressreport06_fi.pdf (12.10.2005).

jäsenvaltioissa on parannettava tai kehitettävä koulutusta koskevan tiedonkeruun rakenteita ja välineitä, mieluiten yhteistyössä Euroopan komission ja Eurostatin kanssa, jotta voidaan parantaa tietojen vertailukelpoisuutta määrittämällä yhteisiä indikaattoreita. Näin voidaan arvioida tehokkaasti ja täsmällisesti yhteisön sekä kansallisen ja paikallisen tason toimintalinjojen, toimenpiteiden ja aloitteiden vaikutusta. EUMC tiedostaa erilaisissa yhteyksissä esille tuodut etnisten tietojen keruuseen liittyvät ongelmat, mutta se korostaa, että on erittäin tärkeää kerätä ja tilastoida puolueetonta, luotettavaa ja vertailukelpoista etnistä tietoa. Näin voidaan tehdä järkeviä ja puolueettomia analyyseja, joiden avulla tuetaan tehokkaasti asianmukaisten, tehokkaiden strategioiden ja toimenpiteiden kehittämistä sekä kansallisella että EU:n tasolla. Tällaista tietoa voidaan kerätä nimettömästi ja antaen riittävät takeet ihmisten henkilöllisyyden sekä yksityisten ja arkaluonteisten tietojen suojasta.

Jäsenvaltioilla on yksityiskohtaisia koulutustilastoja koko väestöstä, mutta niillä ei ole etnisesti eriytettyjä tietoja romaista ja travellereista sellaisten perusindikaattoreiden osalta kuin koulunkäynnin aloittaminen ja koulutukseen osallistuminen sekä koulumenestys ja oppimistulokset. Romien ja travellereiden määrä on lisäksi voitu tilastoida liian pieneksi saatavana olevissa väestötiedoissa varsinkin silloin, kun henkilö on itse saanut määritellä ryhmään kuulumisen etnisin tai kielellisin perustein, sillä hän ei välttämättä halua avoimesti tunnustaa kuuluvansa ryhmään sosiaalisen leimautumisen sekä roma- ja travelleridentiteettiin liitettyjen kielteisten stereotyyppien takia. Eri maiden koulutustilastot eivät myöskään ole suoraan vertailukelpoisia erilaisten tiedonkeruumenetelmien ja koulutusjärjestelmien erilaisten rakenteiden vuoksi.

EUMC suhtautuu siten erittäin myönteisesti Tšekin hallituksen tammikuussa 2006 tekemään päätökseen, jolla hyväksyttiin uusi seurantajärjestelmä roma- ja travelleryhteisöä koskevaa nimetöntä tiedonkeruuta varten. Tiedonkeruu kattaa koulutuksen, koulutukseen osallistumisen, syntyvyyden, palkkatason, työttömyyden ja sen keston sekä työttömien iän, romien ja travellerien liiketoiminnan ja harmaan liiketoiminnan, asumisolot, kotitalouksien varustustason ja velkaantumisen.

1. Koulunkäynnin aloittaminen ja koulutukseen osallistuminen perus- ja keskiasteella

Nykyiset koulunkäynnin aloittamista ja koulutukseen osallistumista perusasteella koskevat luvut ovat alhaisia useimmissa

maissa, vaikka joissakin maissa (esimerkiksi Belgiassa, Ranskassa ja Sloveniassa) roma- ja travelleriryhmien välillä on selviä alueellisia, elämäntapasidonnaisia ja muita eroja. Poissaolot ovat sen sijaan kaikkiin roma- ja travelleroppilaisiin liittyvä jatkuva, yleinen ja vakava ongelma. Vähäinen koulutukseen osallistuminen ja poissaolojen yleisyys voivat viitata yhtäältä siihen, etteivät oppilaat ja vanhemmat ole vakuuttuneita koulutuksen merkityksestä, ja toisaalta siihen, että kouluissa suhtaudutaan löyhemmin roma- ja travelleroppilaiden koulunkäyntiin. Ne voivat myös viitata siihen, että köyhien perheiden roma- ja travellerlasten on ehkä vaikea päästä kouluun. Monissa maissa koulunkäynnin aloittaminen etenkin perusopetuksessa on parantunut viime vuosina, mutta muissa maissa tilanne on edelleen huono.

Saatavana oleva näyttö viittaa siihen, että siirtyminen keskiasteen koulutukseen on vähäistä ja että koulunkäynnin keskeyttäminen yleistyy iän myötä ansiotyöhön hakeutumisen ja/tai heikon koulumenestyksen vuoksi. Tilastotiedot roma- ja travelleroppilaiden koulumenestyksestä erityisesti kansalliseen keskiarvoon verrattuna ovat hyvin niukkoja, mutta lähinnä tutkimuksista saadut tiedot viittaavat siihen, että he suoriutuvat keskitasoa heikommin ja että heillä on siten keskimääräistä huonommat mahdollisuudet saada mielekkäisiin työtilaisuuksiin johtava pätevyys.

2. Jäsenvaltioiden erottelukäytännöt

Roma- ja travelleroppilaiden viralliset ja epäviralliset erottelukäytännöt eivät ole poistuneet niiden torjumiseksi kehitetyistä strategioista ja toimintalinjoista huolimatta. Vaikka järjestelmällinen erottelu ei enää olekaan osa koulutuspolitiikkaa, koulut ja opetusviranomaiset harjoittavat erottelua monenlaisin, usein välillisin tavoin joko toimintalinjojen ja käytäntöjen tahattomana seurauksena tai asuinalueiden eriytymisen tuloksena. Erottelua on toteutettu luokissa sijoittamalla romaioppilaita erilleen muista. Heitä on myös opetettu erillisissä luokissa samassa koulussa (noudattamalla samaa opetussuunnitelmaa tai ”yksinkertaistettua versiota”). Koulut ja opetusviranomaiset voivat erotella oppilaita näiden ”erilaisia tarpeita” koskevien käsitystensä perusteella ja/tai käytösongelmien ja oppimisvaikeuksien takia. Viimeksi mainittujen vuoksi romaoppilaita on myös usein sijoitetaan kehitysvammaisten lasten ”erityiskouluihin”, mikä on edelleen huolestuttava ilmiö sellaisissa jäsenvaltioissa kuin Unkari, Slovakia ja Tšekki. Testaus- ja sijoitusmenettelyjä pyritään kuitenkin tarkistamaan siten, että niissä otetaan huomioon roma- ja travellerlasten sosiaaliseen ja kulttuuriseen taustaan liittyvät normit ja käytösmallit.

3. Koulutusmahdollisuuksiin ja oppimistuloksiin vaikuttavat tekijät

Romien ja travellerien suora ja järjestelmään sisältyvä syrjintä sekä syrjäytyminen koulutuksessa heijastuvat koulutusmahdollisuuksiin ja oppimistuloksiin, samoin kuin heidän yleiset elinolonsa, joille ovat poikkeuksetta tyypillisiä korkea työttömyysaste, ala-arvoiset asumisolot ja terveyspalvelujen heikko saatavuus. Näin syntyy köyhyyden ja syrjäytymisen noidankehä, joka vaikuttaa romien ja travellerien kykyyn osallistua koulutukseen ja hyötyä siitä. Oppimistuloksiin vaikuttavat kuitenkin myös muut tärkeät tekijät:

- syrjintä, joka liittyy koulunkäynnin aloittamisessa tarvittaviin asiakirjoihin tai välittömiin ja/tai välillisiin koulutuskustannuksiin
- erottelu koulussa tai luokissa, kuten väärin perustein tapahtuva sijoittaminen kehitysvammaisten erityisopetukseen
- romeja ja travellerereja käsittelevän aineiston ja tiedon puuttuminen opetussuunnitelmista (erityisesti historian ja yhteiskuntaopin osalta) sekä oppilaiden kokemuksiin liittyvien resurssien puute
- opettajat, joilla ei ole asianmukaista koulutusta monietnisten opetusryhmien opettamiseen, jotka eivät saa työssään tarpeeksi tukea kulttuurivälittäjiltä ja joille ei makseta riittävästi palkkaa, jolloin vaarana on loppuunpalaminen ja välinpitämätön asennoituminen
- ennakkoluulot, jotka näkyvät koulussa kiusaamisena, rasistisina huomautuksina ja syntipukiksi joutumisena
- paitsi koulun normien ja toivottujen käytösmallien varhaisen omaksumisen myös kielitaidon kehittymisen kannalta tärkeän esiopetuksen puuttuminen
- vanhempien heikko koulutustaso, joka vaikuttaa heidän kykyynsä tukea lastensa oppimista ja madaltaa heidän odotuksiaan
- vanhempien syrjinnästä ja ennakkoluuloista saamat kokemukset, jotka estävät heitä ymmärtämästä, miten muodollinen pätevyys voi parantaa elämisen ja työllistymisen mahdollisuuksia.

4. Poliittiseen muutosprosessiin liittyvät haasteet

Näiden kysymysten ratkaisemiseksi joissakin jäsenvaltioissa on ryhdytty uudistamaan koulutusta koskevia säännöksiä ja romeja koskevia yleisiä strategioita. Havainnot osoittavat kuitenkin, että edistyminen on usein hidasta ja vaikeaa lähinnä paikallisviranomaisten vastustuksen ja romaväestöön kuulumattomien lasten vanhempien painostuksen vuoksi.

On saatu useita ilmoituksia siitä, että vanhemmat sekä opetus- ja paikallisviranomaiset ovat suhtautuneet hyvin kielteisesti (esimerkiksi Unkarissa, Slovakiassa, Kreikassa, Kyproksessa, Tšekissä ja Espanjassa) romaoppilaiden määrän lisääntymiseen yleisissä kouluissa. Silloinkin, kun viranomaisilla on romia ja travellerereja koskevia toimintalinjoja, puutteellinen talousarviosuunnittelu viivästyttää tai heikentää kohdennettujen koulutustoimenpiteiden toteutusta. Romien ja travellerien koulutusta koskevat toimintalinjat vaihtelevat eri jäsenvaltioissa: joissakin jäsenvaltioissa on kehitetty nimenomaan roma- ja travelleroppilaisiin kohdennettua koulutuspolitiikkaa, kun taas joissakin jäsenvaltioissa tällainen politiikka sisältyy syrjinnän torjuntaa tai kulttuurienvälisyyskasvatusta koskevaan yleiseen politiikkaan. Kummassakin tapauksessa tiedot tällaisen politiikan mitattavasta vaikutuksesta ja kestävyydestä ovat kuitenkin hyvin vähäiset. Monessa jäsenvaltiossa on myös toteutettu erilaisia innovatiivisia hankkeita, usein EU:n taloudellisen tuen avulla. Erityisesti Phare-ohjelma oli laajalti käytössä kymmenen ”uuden” jäsenvaltion liittymisvaiheessa, ja siitä saatiin joitakin myönteisiä tuloksia, jotka vaikuttivat lopulta poliittisiin päätöksiin.

Romeihin ja travellereihin kohdistuvan syrjinnän torjunta sekä heidän yhtäläisten koulutusmahdollisuuksiensa edistäminen ovat vaikeita haasteita Euroopan unionille ja sen jäsenvaltioille. Harjoittamalla tasapainoisempaa politiikkaa, johon varataan riittävästi määrärahoja ja jossa roma- ja travelleriyhteisöt ovat aktiivisesti mukana, voidaan saada aikaan kansallisissa koulutusrakenteissa tarvittavat järjestelmän muutokset. Näin voidaan parantaa romien ja travellerien koulutusta, jolla on ratkaiseva merkitys heidän tulevissa elämänvalinnoissaan.

5. EUMC:n näkemykset

EUMC:n näkemyksissä käsitellään tärkeimpiä romien ja travellerien koulutustilanteeseen vaikuttavia tekijöitä sekä korostetaan sellaisten kattavien ja kohdennettujen toimien pikaista tarvetta kansallisella ja paikallisella tasolla, joissa roma- ja travelleriyhteisöjen edustajat ovat aktiivisesti mukana. Ne sisältävät pääasiassa seuraavaa⁵:

Yleiset toimintalinjat ja toimenpiteet

⁵ Raportin lopussa on yksityiskohtainen yhteenveto EUMC:n näkemyksistä.

- Jäsenvaltioiden ja paikallisviranomaisten on käsiteltävä kattavasti romeihin ja travellereihin vaikuttavia tekijöitä esimerkiksi koulutuksen, asumisen, työllisyyden, terveyden ja henkilöasiakirjojen saamisen alalla toteuttamalla näihin ryhmiin kohdennettuja toimintasuunnitelmia. Kansallisten tasa-arvoelinten on seurattava tilannetta järjestelmällisesti.
- Jäsenvaltioiden on kehitettävä romien ja travellerien historian ja kulttuurin kunnioitusta ja arvostusta edistäviä toimintalinjoja ja toimenpiteitä, joihin otetaan mukaan erityisesti toimittajia ja tiedotusvälineitä.

Koulutusta koskevat toimintalinjat ja toimenpiteet

- Jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että otetaan käyttöön lakisäätöiset toimenpiteet, joilla nimenomaisesti kielletään kaikenlainen suora tai välillinen erottelu eri kouluihin tai luokkiin ja joihin liittyy tehokkaita, oikeassa suhteessa olevia ja varoittavia seuraamuksia, ja että alan viranomaiset panevat ne täytäntöön.
- Jäsenvaltioiden on toteutettava erottelua vähentäviä erityistoimenpiteitä, jos roma- ja travellerien erottelua esiintyy, sekä varmistettava, että erottelua vähentävät toimenpiteet toteutetaan asianmukaisesti paikallistasolla.
- Jäsenvaltioiden on aktiivisesti kannustettava roma- ja travelleria koulunkäynnin aloittamiseen poistamalla tarpeettomat hallinnolliset esteet ja varmistamalla, että heille annetaan tarvittavat asiakirjat.
- Jäsenvaltioiden on varmistettava, että koulut, joissa on roma- ja travelleroppilaita, saavat asianmukaisen rahoituksen ja tarvittaessa lisärahoitusta, jotta niissä voidaan tarjota samanlaatuista opetusta kuin kaikissa muissa yleisissä kouluissa.
- Jäsenvaltioiden on esiopetuksen edistämiseksi tarjottava roma- ja travelleriperheille käytännön kannustimia, kuten ylimääräisiä sosiaalietuksia, jolloin tuetaan välillisesti myös naisten työllistymismahdollisuuksien kehittämistä.
- Opetusviranomaisten on varmistettava, että kaikilla roma- ja travelleroppilailta on esteettömät mahdollisuudet oppivelvollisuuskoulutukseen ja sen jälkeiseen koulutukseen, mukaan luettuna korkeakouluopetus; tämä tarkoittaa, että kustannukset (esimerkiksi lukukausimaksut, kirjojen ja muun oppimateriaalin

kustannukset sekä matkakustannukset) on katettava apuraha- ja lukukausimaksutukijärjestelmillä.

- Opetusviranomaisten on kehitettävä erityisohjelmia roma- ja travelleroppilaiden siirtämiseksi ja integroimiseksi tavalliseen opetukseen.
- Opetusviranomaisten on varmistettava, että travelleryhteisöjen oppilaita tuetaan kasvatustieteellisin erityistoimenpitein, joiden tarkoituksena on integroida heidät heidän tilapäisen asuinpaikkansa paikallisiin kouluihin, seurata järjestelmällisesti heidän edistymistään ja edistää etäopetuksen käyttöä.
- Opetusviranomaisten on harkittava roman kielen oppituntien tarjoamista valinnaisena kurssina kaikille oppilaille niillä alueilla, joilla asuu erityisen paljon romeja. Romayhteisöä on kuultava roman kielen käytöstä koulussa, sillä mielipiteet voivat jakautua.
- Opetusviranomaisten on suunniteltava ja toteutettava tiedotuskampanjoita, joilla edistetään esiopetusta paikallisella tasolla ja joihin otetaan mukaan romien ja travellerien edustajia sekä paikallisviranomaisia. Painopisteeksi on otettava konkreettiset toimenpiteet, joilla roma- ja travellervanhemmat saadaan mukaan esiopetukseen, jotta voidaan poistaa sulautumiseen tai kiusaamiseen liittyviä pelkoja.
- Opetusviranomaisten on varmistettava, että syrjivät käytännöt, joiden vuoksi suhteettoman suuri määrä roma- ja travelleroppilaita sijoitetaan erityisopetukseen, korvataan arviointimenettelyillä ja psykopedagogisilla testeillä, joissa otetaan huomioon kielikysymykset ja erilaiset sosiokulttuuriset normit ja joita kehitetään romien ja travellerien edustajien kanssa.
- Opetusviranomaisten on varmistettava, että arviointimenettelyjä ja psykopedagogisia testejä seurataan järjestelmällisesti suoraan vanhempien kanssa.
- Opetusviranomaisten on varmistettava, että oppikirjoissa käsitellään romien ja travellerien historiaa ja kulttuuria kiinnittämällä erityistä huomiota romien kokemuksiin holokaustin aikana. On koottava aineistoa romien ja travellerien merkittävästä panoksesta yksittäisissä maissa ja koko Euroopassa.
- Opetusviranomaisten on varmistettava, että monietnisten opetusryhmien opettajat saavat erityiskoulutusta, riittävästi palkkaa sekä tukea asiantuntijoilta ja kulttuurivälittäjiltä. Opettajien on myös tiedostettava, että heidän on saatava roma- ja travelleroppilaat

osallistumaan opetukseen ja etteivät he saa lannistaa oppilaita vaatimalla näiltä vähemmän kuin muilta.

- Koulujen on järjestelmällisesti seurattava poissaoloja ja koulupinnausta sekä saatava vanhemmat aktiivisesti mukaan varmistamaan, että lapset käyvät koulua säännöllisesti. Samalla koulut voivat oppia ymmärtämään poissaolojen syitä ja kehittää asianmukaisia toimenpiteitä.
- Koulujen on korostettava roma- ja travelleroppilaiden hyviä oppimistuloksia, ja alan viranomaisten on varmistettava, että päteviä henkilöitä tuetaan sopivan työpaikan haussa, jotta voidaan osoittaa oppimistulosten ja parempien valinnanmahdollisuuksien välinen yhteys.
- Koulujen on aktiivisesti pyrittävä saamaan roma- ja travellervanhemmat mukaan koulun toimintaan, jotta voidaan lisätä yhteisymmärrystä. Koulujen on houkuteltava vanhempia kunnioittamalla heidän arvojaan ja kulttuuriaan sekä tunnustamalla heidän panoksensa omien lastensa koulutuksessa.
- Paikallisviranomaisten on annettava travelleryhteisöille mahdollisuus parantaa elintasoaan. Koulujen on kehitettävä kasvatustieteellisiä toimenpiteitä lasten integroimiseksi kouluihin siten, että travellerien elämäntapa tunnustetaan lailliseksi ja kunnialliseksi elämäntavaksi.

Seuranta ja tiedonkeruu

- Opetusviranomaisten on järjestelmällisesti kerättävä romien ja travellerien koulutustilanteesta etnisesti eriytettyjä tilastotietoja, joiden avulla mitataan myös toimintalinjojen ja toimenpiteiden vaikutusta.
- Jäsenvaltioiden on tältä osin harkittava yhteistyötä Euroopan komission ja Eurostatin kanssa, jotta voidaan kehittää yhteisiä tilastointidikaattoreita roma- ja travelleroppilaiden koulutuksen tehokasta seuranta varten.